

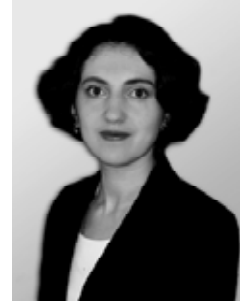
Микола Алексієвець, Ірина Федорів

ЖИТТЄВИЙ Й ТВОРЧИЙ ШЛЯХ МИХАЙЛА ЛЕВИЦЬКОГО В КОНТЕКСТІ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

У статті аналізується громадсько-політична й творча діяльність відомого тернопільського поета, художника – М. Левицького в контексті українського національного відродження (1980-і – 1990-і рр.).

Ключові слова: Михайло Левицький, Тернопільщина, громадсько-політичний діяч, Народний Рух України, національна держава, поезія, художник.

У 1971 р. молодіжний діаспорний журнал “Авангард”, що розповсюджувався у 12 країнах світу, під рубрикою “Молоді поети підневільної України” опублікував добірку поезій і світлину незнаного поета із Львівщини Михайла Левицького. Автор тоді студіював українську мову і літературу в Дрогобицькому педагогічному інституті й, звісно, не міг побачити заповітного часопису (зробив це понад чверть віку згодом, уже в часи незалежної України) [1, с. 198].

Хто ж він, Михайло Левицький, котрому надав свою сторінку прогресивний діаспорний “Авангард” – поет вибраного кола, творчість котрого засвідчує рівень надлюдських переживань, поет, яких рідко не помічають критики і читачі, майстер, яких Юрій Клен називав “поетами круга понад земного” [2, с. 5]. Що рухало його діями, які ідеї виявилися визначальними у його становленні як громадсько-політичного діяча, яке його місце в політичному, літературному й мистецькому житті нашого краю – ось коло питань, розглядаючи які, ми зможемо осягнути цю багатогранну особистість Тернопілля.

Аналізуючи життєвий й творчий шлях М. Левицького – розумієш, що це складова і невід’ємна частка історії боротьби нашого краю і всього українського народу за Соборну, Самостійну Українську державу. Кожен день М. Левицького періоду національно-визвольної революції 1989–1991 рр. – час найактивнішої політичної діяльності поета – це ціла гама таких же подій й переживань окремих особистостей, десятків одержимих, які відважились на цю нележку, небезпечну, але святу справу, це один із прикладів сотень, тисяч і мільйонів подібних патріотів, покликаних Богом – сміливих, талановитих людей.

Народився М. Левицький 16 березня 1948 р. в селі Пукеничах Стрийського району Львівської області. Там же закінчив початкову, а в сусідніх Лисятичах – середню школу. Відчуваючи потяг до друкованого слова, у 1966 р. вступив на факультет журналістики Львівського державного університету. Однак, провчившись два роки, продовжив навчання в Дрогобицькому педагогічному інституті, здобуваючи фах учителя української мови й літератури [1, с. 198].

Свого першого вірша надрукував чотирнадцятирічним школярем у газеті “Зірка”, був премійований путівкою в табір “Молода гвардія” – як кращий юнкор і художник. У гості до юних талантів тоді завітали письменники Олесь Бердник, Марія Познанська та Інна Кульська. Вони звернули увагу на кучерявого хлопчину з Галичини, а остання навіть дала свою адресу, щоб Михайло написав нові твори. Правда, цією протекцією він не скористався, а пробивався в літературу самотужки.

У 1974 р. – став учасником наради молодих поетів – авторів журналу “Дніпро”. Через чотири роки – М. Левицький делегат республіканського з’їзду творчої молоді України. У 1979 р. брав участь у всеукраїнській нараді молодих письменників [1, с. 198].

Входження поета в літературу припало на не найкращі часи. У 70-х рр. ХХ ст. – посилювався контроль з боку ЦК і органів КДБ за розвитком культури і мистецтва, придушувались будь-які прояви духовності, вільнодумства і свободи творчості. Водночас йшло професійне утвердження молодих митців: І. Світличного, М. Холодного, С. Пушика, М. Вінграновського, В. Симоненка, Л. Костенко та ін., творчість яких формувала світогляд та поетичні смаки поетів-початківців, у тому числі й М. Левицького. Як і багатьом іншим, молодому поету, поруч зі С. Бабієм, Г. Петруком-Попиком доводилося вистоювати у чергах роки, а то й десятиліття, щоб опублікуватися [3, с. 15].

Однак, без літератури М. Левицький вже себе не уявляв. І основні віхи його життя – це книги. Поетичним дебютом молодого літератора стала збірка “Мамині перепілки”, що вийшла 1979 р. у видавництві “Каменяр” [4].

У січні 1981 р., отримавши позитивні рекомендації від Р. Лубківського, М. Ільницького, В. Лучука, поет стає членом всеукраїнської Спілки письменників України [5].

Новий етап життя і творчості поета розпочався у 1982 р., після переїзду до Тернополя. У цей час у місті створювалася обласна організація СПУ. Власне з метою її кількісного й якісного зміцнення й було запрошено М. Левицького [1, с. 198].

Відтак, поет увійшов до сімки письменників, які започаткували Тернопільську обласну організацію СПУ: Г. Петрук-Попик, Р. Гром’як, О. Корнієнко, Г. Костів-Гуска, Б. Демків, В. Вихрущ. Установчі збори письменницької організації відбулися 24 лютого 1984 р. [6, с. 13]. Факт постановня в Тернополі офіційного письменницького штабу мав тоді вагоме значення для оптимізації літературно-культурного життя краю. Перспективи своєї діяльності лідери Спілки бачили насамперед у таких напрямках: – організації обласного літературного об’єднання або створення нового, яке стало б духовним осередком позаспілчанських літераторів, кузницею молодих талантів, джерелом національного самоусвідомлення; – у широкому відзначенні ювілейних дат письменників-земляків, аби повернути народові якомога більше забутих славних імен; – в запрошенні на вечори поезії, літературно-мистецькі свята найвідоміших, національно свідомих письменників [6, с. 16].

Заходи, які почала систематично організовувати у 1980-х рр. ТОО СПУ не могли не позначитися на загальногромадській атмосфері в області. По-перше, це низка літературно-мистецьких вечорів, присвячених відомим українським та зарубіжним поетам. Згадаймо лише декотрі з них, учасником й організатором котрих був М. Левицький: урочини з нагоди 175-ліття від дня народження видатного польського поета Юліуша Словацького (1984), літературне свято з нагоди відкриття міжобласного методичного центру пропаганди книги в Бережанах (1984), духовний вечір вшанування пам’яті поета Василя Яруша в Буцнівській середній школі (1985), систематичні літературно-мистецькі вечори, приурочені річницям від дня народження Т. Г. Шевченка (1984–1989), поетичні круїзи – Дні літератури в Борщівському, Кам’янець-Подільському, Хотинському районах (1988) за участю не лише тернопільських, а й буковинських, подільських письменників: М. Івасюка, М. Матіос, М. Федунця, П. Гірника, А. Гарматюка (1988) [6, с. 17, 21, 29, 35–36, 80, 180–182].

Вагомого значення набули збори ТОО СПУ від 30 грудня 1987 р., скликані з метою проведення спільних заходів з управлінням культури, ТОО СПУ, відділом народної освіти та місцевим товариством любителів книги. Найголовнішими у постанові були такі питання: не допускати скорочення у бібліотеках передплати української періодики, проводити в усіх загальноосвітніх школах Шевченківські уроки із залученням письменників, практикувати свята рідної мови і писемності; ввести в практику проведення письменниками уроків з української літератури, створивши для цього педагогічну групу при письменницькій організації; періодично влаштовувати зустрічі майстрів слова з педагогами, які навчаються в обласному інституті вдосконалення кваліфікації вчителів; систематично влаштовувати у вузах області літературні лекторії, читацькі конференції, вечори поезії. М. Левицький разом з

Р. Гром'яком, О. Корнієнком, Б. Демковим увійшов до складу педагогічної групи, а також отримав завдання виступити на січневій конференції учителів 1988 р. у Кременці [6, с. 130–131].

Шукаючи середовище, співзвучне з творчими інтересами і зацікавленнями, особливостями мислення і світобачення, М. Левицький знайшов його в колі таких відомих на той час поетів, як Роман Лубківський, Борис Демків, Богдан Бастюк, Геннадій Мороз, Олександр Астаф'єв, Роман Кудлик, Олег Герман, Богдан Стельмах [5]. Було б цікаво дослідити тему взаємовпливів та взаємопроникнень у творчості цих, таких схожих і водночас різних, поетів. Сподіваємось, що такі спеціалізовані літературознавчі студії колись будуть написані, оскільки вдячного матеріалу для наукової розвідки більш, ніж достатньо.

У 80-ті рр. М. Левицький працює не лише як поет та громадський діяч, а й журналіст, художник. Як тонкий лірик, відповідно будує і власну перекладацьку діяльність. У 1986 р. виходить перша збірка перекладів поета “Ранок”, присвячена творчості Миколи Рубцова [7]. Згодом, М. Левицький інтерпретує рідною мовою твори Олександра Пушкіна, Олександра Блока, Бориса Пастернака, Сергія Єсеніна [8].

У цьому ж році, у видавництві “Каменяр” виходить його друга книга поезій “Світ околиць” [9]. Віршовані добірки М. Левицького друкують журнали “Дніпро”, “Жовтень” та інші часописи. Поет стає лауреатом літературної премії імені Іванни Блажкевич [1, с. 198].

На подальші події з життя М. Левицького безумовно вплинули відомі процеси, що відбувалися в країні у зв'язку із “перебудовою” другої половини 80-х рр. ХХ ст.

В умовах поглиблення кризи тоталітарної системи ставала все більш очевидною необхідність кардинальних перетворень у радянській імперії. Правляча верхівка в СРСР на чолі з генеральним секретарем ЦК КПРС М. Горбачовим вирішила вдосконалити існуючу політичну систему, не змінюючи її основ. На пленумі ЦК КПРС у квітні 1985 р. було вперше заявлено про необхідність докорінних змін в усіх сферах життя суспільства, розпочалась так звана “перебудова”. Визнання КПРС дозованого плюралізму думок та гласності сприяли формуванню в Україні демократичних сил, виникненню громадських об'єднань, рухів та політичних партій. До них входили представники різних верств населення, але провідна роль належала інтелігенції. Гласність поступово переростала в свободу слова, і правлячі кола змушені були відмінити цензуру. З початком “перебудови” були послаблені політичні репресії, і з 1986 р. почали випускати з тюрем на волю дисидентів, які активно включилися в боротьбу за демократію, свободу і права людини, національне відродження.

У 1987 р. в Києві засновано Український культурологічний клуб, який порушував проблеми становища української культури, історії української державності. У Львові діяло культурно-просвітнє товариство Лева та молодіжний дискусійний політичний клуб [10, с. 5]. У грудні 1988 р. в Тернопільському педагогічному інституті виникло студентське товариство “Вертеп”, яке відроджувало українські звичаї та обряди. Відновила свою діяльність Українська Гельсінська Група як УГСПІлка, створено товариство “Меморіал” та Товариство української мови імені Т. Г. Шеченка (вперше в Україні з такою назвою). Виникла нагальна потреба в об'єднанні цих нечисленних та роз'єднаних освітніх та культурних товариств у єдиний національний фронт. Наприкінці 1988 р. СПУ утворила ініціативну групу разом із співробітниками Інституту літератури Академії наук УРСР, яку очолив В. Брюховецький. Група напрацювала проект Програми Народного Руху України за перебудову та звернення до українського народу. 31 січня 1989 р. на загальних зборах СПУ ці документи схвалили. Програма НРУ була опублікована 16 лютого 1989 р. в газеті “Літературна Україна” [10, с. 6].

Водночас у країні розпочалася антирухівська кампанія. За вказівками компартійних структур проводилися збори трудових колективів, суспільно-політичних організацій, клубів, товариств, сесій місцевих рад, зібрання педагогів, працівників культури, на яких приймалися однотипові рішення – створення НРУ є шкідливим. Але, незважаючи на те, що на Рух здійснюється шалений тиск, розгорнулася кампанія із його дискредитації, організація вистояла, в Україні почали створюватися рухівські осередки [10, с. 7].

Перша Крайова організація НРУ постала в Тернополі. Початки національного пробудження у краї безперечно пов'язані з діяльністю ТОО СПУ. Щотижня в актовому залі Спілки відбувалося засідання літературного об'єднання, очолюване проф. Р. Гром'яком. Активними членами цих зібрань були Г. Петрук-Попик, Б. Демків, О. Герман, Я. Гевко, М. Куземко, серед них вирізнявся специфічним гумором й дотепністю М. Левицький. Вони читали свої твори, декламували поезії відомих і невідомих митців, часто замовчуваних чи заборонених. Не раз звучали патріотичні вірші В. Симоненка, В. Стуса, В. Ярмуша, М. Руденка. Як згадує у спогадах “Пробудження” один із членів літературного об'єднання В. Квасновський, згодом засідання почали набирати характеру політичного клубу. Все частіше порушувалися політичні питання і гострішими ставали дискусії [11, с. 9].

Події, що відбулися 24 березня 1989 р. в залі засідань Спілки письменників внесли корективи у громадсько-політичне життя не лише Тернопільщини, а й України. Розпочався найбільш політично активний період й у житті М. Левицького (*поет ніколи не писав, що він передусім громадянин, а не лірик, ніколи не вставав на коліна і не присягався в любові до Вітчизни, хіба що так: “навік притулилась терпкою сльозою тривога моя до щоки України”* [8, с. 122], *ніколи прилюдно не клявся, що, коли треба, помре за щастя народу, як це охоче робили інші. Та коли прийшов час, виявився першим і майже єдиним, бо решта поховалися в прихистках власних загумінок, остаточно знецінивши мовлене слово. Це здавалося майже неймовірним, майже незбагненим, сприймалося навіть як нереальна містифікація, бо як це такий тихий поет, що живе у такому хисткому ілюзорному світі, зважився на вчинок, який вимагає залізної стійкості душі?*).

Засідання об'єднаного форуму СПУ, літературного об'єднання, ТУМ ім. Т. Шевченка та ініціативної групи громадськості міста було присвячене обговоренню Статуту і Програми Народного Руху. У переповненому залі Спілки розпочалася робота о 19⁰⁰ год. У президії були письменники Б. Бастюк, М. Левицький, драматург О. Корнієнко, проф. Р. Гром'як. Г. Петрук-Попик (який головував), запропонував внести до порядку денного окрім обговорення питання проекту Програми НРУ, ще й друге – створення обласної організації. Проект програми представила М. Куземко, в обговоренні, яке тривало більше шести годин, взяли участь тридцять осіб, серед яких особливою емоційністю відзначились виступи Б. Бастюка, Л. Крупи, М. Левицького, Б. Ткачика, І. Пушкаря, Г. Петрука-Попика, І. Дітчука, В. Колінця. Вони підтримали проект Програми та ідею створення організації [10, с. 8]. Після тривалої дискусії, Г. Петрук-Попик поставив питання про створення Крайової Ради Руху на голосування. Так, за його результатами (“за” – 203, “проти” – 3, “утримались” – 2) установчі збори ТОО СПУ вирішили створити першу в Україні громадсько-політичну демократичну організацію – Народний Рух України за перебудову [6, с. 258–259]. М. Левицький – очолив Крайовий провід (Раду Руху), до його складу увійшли: І. Пушкар (заступник голови), Г. Петрук-Попик, М. Куземко, О. Шевченко, А. Зюбровський, Д. П'ясецький, М. Гирич, А. Субчак, Л. Горохівський, Б. Бастюк, В. Колінець, Б. Кушнір, В. Квасновський, Б. Ткачик, П. Дундій. Дещо пізніше до Ради долучилися Л. Крупа, Я. Гевко, В. Турецький [6, с. 259]. Створюючись у письменницькому середовищі, НРУ поступово зміцнювався й зростав, піднявшись організаційно на вищий рівень, набував динамічності в розбудові рухівських структур. Перший осередок НРУ в Тернополі утворився в Тернопільському художньому фонді з ініціативи Б. Ткачика [6, с. 269].

Звичайно, що створення такої організації затурбувало владні структури, розпочалися процеси із її засудження. Події, що відбувалися в нашій області у наступні місяці, яскраво ілюструють, в яких умовах доводилося працювати керівництву Крайової організації. “Мітингами поле не засієш. Такої спільної думки, обговорюючи проект програми НРУ за перебудову, дійшли учасники круглого столу, організованого Будинком політичної освіти і редакцією газети “Вільне життя”, – це красномовний заголовок, під яким подається 5 квітня 1989 р. протокол одного з таких зібрань. Інший заголовок: “Висновок один: “Ні!” – Рухові”. Під ним друкують матеріали зборів освітян Бучацького району. “Працю, авторитет письменника – перебудові”, – теза зібрання обласної письменницької організації. Тут,

зокрема, мовиться: “люди, далекі від турботи про перебудову і від літератури, прикрившись авторитетом письменницької організації, створили так звану Раду НРУ” [11, с. 37–43].

Відтак, на перших тернопільських рухівців чинився шалений тиск з боку обкому, КДБ, керівників установ, де вони працювали, їх морально тероризували, викликали в прокуратуру, міліцію, КДБ на допити [10, с. 9]. Як згадує М. Левицький, “за нами стежили, організовували провокації, невідомі особи телефонували додому, залякували фізичною розправою і т. д.” [5]. Планувалось “переселення” письменницької організації в інше приміщення [6, с. 266].

Так, М. Левицького, разом з іншими лідерами організації викликали в міліцію за несанкціонований мітинг 23 травня 1989 р., після походу 30 липня 1989 р. з національною символікою і мітингу поблизу відновлених могил Січовим Стрільцям та репресованим для їх освячення на Микулинецькому кладовищі м. Тернополя [12, с. 3]. Без арешту та штрафів не обійшлося і 17 вересня того ж року після відзначення 50-ліття так званого “Золотого Вересня”. Крайова організація НРУ закликала тоді тернополян до могили жертв більшовицького терору для проведення там траурного мітингу [6, с. 420].

Цей тиск спричинив страх серед інтелігенції, яка боялася вступати в Рух. З членів літературного об’єднання подали заяви до організації лише М. Куземко, Л. Крупа, В. Квасновський, Я. Гевко, з викладачів вузів – В. Колінець, І. Дітчук, Ю. Вікалюк, із членів Спілки художників – Б. Ткачик, Я. Омелян. Незважаючи на тиск, Г. Перук-Попик та М. Левицький перетворили будинок Спілки письменників на рухівський штаб. Кожної середи ввечері Крайова Рада проводила відкриті рухівські збори. Виступали члени руху, розповідали новини з політичного й культурного життя держави, області, організації. Люди приходили слухати нечувані для них речі [10, с. 9]. Як згадує у спогадах “Аура слова й борні” Г. Петрук-Попик, “дуже майстерно розпочинав ці середи М. Левицький. Його неповторний гаркавуватий голос, уміння зняти політичну напругу дотепним жартом неможливіювали вихід з будь-якої складної ситуації, що виникала в залі” [6, с. 268].

Першою рухівською ініціативою було звернення в обком партії та облвиконком за підписом Г. Петрука-Попика, М. Левицького, В. Колінця та М. Куземко щодо встановлення на Тернопільщині пам’ятників визначним постатям козацької доби, а також видатним діячам культури і літератури, життя й діяльність яких пов’язані з Тернопільщиною. Зокрема, планувалося спорудження таких пам’ятників: у Тернополі – Б. Хмельницькому, Л. Курбасу та І. Франку; у смт. Гусятині – С. Наливайку; у м. Кременці – М. Кривоносу; у м. Збаражі – Д. Нечаю та С. Морозенку; у м. Тереховлі – І. Богуну; у м. Мельниці-Подільській – І. Підкові [6, с. 318].

У травні 1989 р. в Україні широко відзначали дні перевезення тіла Т. Шевченка з Петербурга до Канева і дату його перепоховання на Чернечій горі [6, с. 312]. У Тернополі все частіше звучала вимога спорудження, або перенесення пам’ятника Тарасові Шевченку. Завдячуючи М. Левицькому, Б. Ткачику, М. Осадці, А. Зарудному, було таємно виготовлено кам’яну стелу з написом: “Тут стоятиме пам’ятник Т. Г. Шевченку” і під вечір 21 травня 1989 р. встановлено на початку алеї перед музично-драматичним театром. Підготувавшись як слід, члени Рад КО НРУ, “Меморіалу”, національно свідомі тернополяни з букетами квітів вирушили до пам’ятника Т. Шевченку, а звідти – до місця встановлення стели. З промовою до присутніх тоді звернулися Г. Петрук-Попик та М. Левицький [6, с. 313]. Вночі наступного дня працівники КДБ пам’ятний знак знесли. Проте на цьому місці, де вперше в Тернополі було піднято синьо-жовтий прапор, люди ще тривалий час збиралися для політичних дискусій. Як згадує М. Левицький, “ніхто не збирався переносити пам’ятник Кобзареві зі скверика, але цією нашумілою акцією ми хотіли заявити про себе” [13, с. 29].

Михайло Левицький виступив одним з ініціаторів впорядкування могил Січових Стрільців, а також репресованих та знищених більшовиками українських патріотів, членів ОУН у Тернопільській тюрмі [11, с. 77].

30 липня на Микулинецькому кладовищі Рух та “Меморіал-2” організував траурний мітинг і панахиду. До тернопільської процесії тоді долучилась львівська делегація. Крім пам’яті полеглих Січових стрільців і жертв сталінських репресій, на мітингу вперше

говорилося і про УПА, як про визвольну армію. Зберігся виступ М. Левицького на тому мітингу: “Оця велика могила – свідчення того, яким нелегким було наше минуле. Багато хто з вас є очевидцями і свідками тих жахливих подій, коли на нашу землю ступили червоні війська і разом із світлою ідеєю і вічною надією на возз’єднання принесли на своїх знаменах одну з найжорстокіших ідеологій – ідеологію сталінізму...” [6, с. 356].

Вагомою подією став вихід у світ першого номера газети “Дзвін”, що була роздана на місці панахиди (щоб її надрукувати В. Квасновський та М. Куземко, за дорученням М. Левицького, 2 тижні перебували у Вільнюсі) [10, с. 9].

Крайова Рада НРУ вирішила 23 серпня 1989 р. провести на Співочому полі мітинг, на якому мали засудити підписання у 1939 р. злочинного пакту Молотова-Ріббентропа. Хоч про проведення мітингу створений Комітет на чолі з М. Левицьким (О. Розвадовський, В. Турецький, Д. П’ясецький) оголосили завчасу, влада санкції на його проведення не дала [11, с. 151]. Незважаючи на це, люди зібрались на Співочому полі. Слово членам Крайової Ради, що мали виступати – М. Левицькому, Л. Крупі, В. Турецькому, Г. Петруку-Попику, Б. Ткачику, В. Квасновському, О. Розвадовському, М. Куземко, Л. Горохівському місцева влада не дала. Після цього близько 110 тисяч громадян рушили через вул. Енергетичну (тепер Злуки) до обкому. У той день не обійшлося без сутичок із міліцією, були й потерпілі. М. Куземко оголосила вимоги людей: анулювати рішення міськвиконкому про заборону мітингів, виділити місце для їх проведення, повернути конфіскований 2-й випуск газети “Дзвін”. Вимоги виконали. Це була перша значна перемога Руху [11, с. 151–159].

Після цього стотисячного походу тернополян партноменклатура більше не сміла заперечувати існування потужних сил на Тернопільщині, готових до боротьби за демократичні перетворення, національне й духовне відродження. Виконання вимог місцевою владою відкрило оперативний простір для плідної діяльності Ради ТКО НРУ. Зрештою, два великих здвиги, що відбулися у Тернополі 30 липня та 23 серпня 1989 р., сприяли успішній підготовці й проведенню Установчого з’їзду Народного Руху України в Києві [6, с. 387].

Про згадані події по-своєму “красномовно” відгукувалася тодішня преса, особливо журналісти “Вільного життя”. Достатньо назвати декілька заголовків, щоб зрозуміти, про що у них йшла мова та яка атмосфера страху тоді панувала: “Чого ж було мітингувати”, “Від мітингів – до праці”, “Схаменітесь, поки не пізно”, “Це не повинно повторитись”, “У єдності наше майбутнє”, “За мир і спокій у рідному місті” тощо [11, с. 155–160].

Офіційно Рух самоутвердився з проведенням Установчого з’їзду, що відбувся 8–10 вересня 1989 р. у Києві. Саме тоді було прийнято ухвалу “Про утворення Народного Руху України за перебудову”. На з’їзді тернопільська делегація налічувала 63 представники і після львівської, київської та рівненської була четвертою. Г. Петрук-Попик, В. Колінець, М. Куземко та М. Левицький увійшли до складу оргкомітету, який працював над підготовкою Установчого з’їзду від 8 липня 1989 р. [14, с. 469–472]. М. Левицький представляв Тернопільщину у Великій раді НРУ. Перед з’їздом поет разом з О. Ангелюком підготував до друку перший номер газети ТКО НРУ “Тернове поле”, яка виходила до 1999 р. У ній редактори наголосили на вагомості нового видання і закликали усіх прихильників Народно Руху, Товариства “Меморіал” та інших громадських організацій області подавати дієву допомогу газеті. Підкреслювалася також важливість створення первинних осередків Руху на підприємствах, в установах, навчальних закладах, “особливу увагу маємо приділити молодому поколінню, якому необхідно позбутись інертності та байдужості” [6, с. 398].

Ухвалені київським з’їздом Програма і Статут Руху, низка резолюцій, звернень і заяв стали воістину історичними. Ось деякі з них: – Про проект закону про мови в УРСР, – До робітників і селян України, – Про національну символіку, – Про економічну самостійність УРСР, – Про сталінізм та сталінщину, – До народу УРСР та ін. [6, с. 418].

Хоч Установчий з’їзд НРУ відбувся і Рух утвердився як громадська організація, однак до виборів у Верховну Раду УРСР його не зареєстрували. Незважаючи на це, до парламенту потрапило більше сотні членів Руху, а в Тернопільській області вони перемогли у 7 з 10 округів, що склало 40 %. Це Л. Горохівський, Л. Крупа, В. Колінець, К. Завадська,

М. Левицький, Б. Бойко та ін. У Тернопільській міській раді члени руху мали більшість (90 %) [10, с. 13]. Підсумки березневих виборів 1990 р. свідчили про поступову перемогу демократичних сил. Як депутат Тернопільської обласної ради, М. Левицький разом з М. Вишневським та В. Ковальчуком організує видавництво газети “Відродження” (тепер – “Свобода”), кореспондентом котрої працював у 1990-х рр. Як зазначить згодом у своїй звітно-виборній доповіді голова ТОО СПУ Г. Петрук-Попик, “... раніше нас критикували за те, що мало виступаємо з публіцистичними статтями. Сьогодні справи у цьому напрямку значно покращилися. Особливо плідно працюють Р. Гром’як, М. Левицький, П. Тимочко, О. Корнієнко...” [6, с. 618, 625].

Серед великомасштабних акцій, які проводила ТКР НРУ була організація “живого ланцюга” в День Злуки – об’єднання УНР і ЗУНР (22 січня 1990) на відрізку між Тернополем і Житомиром, через Кременець, Дубно, Рівне. В місті тоді відбувся мітинг за участю 45 тисяч присутніх, на якому виступили М. Левицький, Б. Ткачик, Б. Бойко, О. Полянський. Тернополянами було схвалено резолюцію, що День Злуки 22 січня – є Всеукраїнським національним святом [6, с. 469].

Після обрання нової Верховної Ради УРСР Тернопільський рухівський осередок організував виїзд до Києва людей з метою пікетування Верховної Ради. За таких обставин комуністична “група 239” побоюлася схвалювати проект нового союзного договору, перенісши розгляд на вересень (він так і не був підписаний) [10, с. 13].

Наша Крайова організація НРУ брала активну участь 3–5 серпня 1990 р. у всеукраїнській акції відзначення 500-річчя від заснування козацтва. З Тернополя було відправлено 102 автобуси і майже 2500 учасників до Нікополя–Томаківки–Запоріжжя [12, с. 6]. Святування 500-ї річниці Запорізької Січі відіграло величезну роль у формуванні національної свідомості жителів Східної України. До цієї події була привернута увага засобів масової інформації України і багатьох країн світу [10, с. 14].

Коли в Москві 19 серпня 1991 року відбувся державний переворот і введено надзвичайний стан, з ініціативи Тернопільського НРУ в приміщенні СПУ терміново скликано засідання координаційної ради національно-патріотичних партій і громадських організацій. У результаті тривалого обговорення схвалили заяву, в якій засудили дії ГКЧП, його постанови не визнали. Відбувся мітинг, на якому виступили Г. Петрук-Попик, М. Левицький, М. Куземко, В. Колінець, Б. Ткачик, В. Турецький та ін. з однозначним засудженням дій ГКЧП [10, с. 15].

Демократичні процеси, що проходили в Україні й на Тернопільщині позитивно вплинули на різні сфери життя краю, особливо на освітню та культурно-мистецьку. В 1990 р. у Тернопільському державному педагогічному інституті відкрито географічний факультет, у 1993 р. – відновлено історичний. Символічним і знаковим стало, що слова гімну студентів історичного факультету “Горять зірніці давньоруських літ” написав М. Левицький та В. Махно [15, с. 1].

Михайло Левицький очолював обласну організацію Руху до березня 1990 р. (з 2 грудня 1989 р. – як співголова Руху, разом з Б. Бойком, Л. Горохівським, М. Куземко, Г. Петруком-Попиком) [6, с. 448]. Мабуть, перемогло творче начало, адже він був передусім поетом й художником. Любов до мистецтва не дозволила погрузнути у прагматичній, а нерідко й “брудній” політичній боротьбі, що розпочалася після подій 1989–1991 рр. Принаймні так можна пояснити слова М. Левицького: “я завжди казав, що Рух, зробивши свою справу, мусив відійти. Я це зробив, і щасливий від того. Мені з багатьма було не по дорозі. Хіба творити національну ідею треба задля грошей, квартир, джипів, розваг, костюмів від Версаче? Це величезний гріх! Якщо Бог дасть мені сил, то я ще повернуся в політику...” [13, с. 29].

Проте, на так званий період “мітингової демократії” 1989–1991 рр. припав розквіт його таланту. Хороший оратор, полеміст, він привертав до себе увагу послідовністю, логікою аргументів, умінням заворожити слухача і змусити його замислитися над запропонованими думками. Лише з 1 березня 1989 р. до 22 лютого 1991 р. – на різноманітних мітингах,

“рухівських середах”, перед виборцями М. Левицький зробив близько 320 виступів. За цей час було проведено 6 республіканських свят літератури (“Тернопільська весна”, “Подільське намисто”, “Дністрові зорі”, “Дністрове перевесло”, “Веселка Опілля” та ін.), в яких взяли участь не лише тернопільські письменники, а й з Києва, Чернігова, Львова, Харкова, Івано-Франківська тощо. Проте не завжди М. Левицький міг бути їх безпосереднім учасником. Неодноразово кореспонденту-організатору Бюро пропаганди художньої літератури СПУ В. Барні – секретарі райкомів заявляли: літературне свято можливе лише за умови, якщо у ньому не будуть брати участі М. Левицький, Р. Гром’як, М. Куземко, Г. Петрук-Попик. Їхні вірші негласно забороняли читати в школах [6, с. 626–627].

Відтак, ми не можемо залишити поза увагою поетичну й малярську творчість М. Левицького – найсокровенніше у його житті. Хоча, як стверджує відомий тернопільський літературознавець й критик – Петро Сорока у вступній статті до ювілейної збірки поета “З останньої пелюстки літа...” [2], “...твори таких поетів як М. Левицький абсолютно неможливо аналізувати, як це легко робити, скажімо, з авангардистською чи структуралістичною поетичною продукцією. Бо у віршах тихих сповідальників є якийсь незбагнений, кажучи словами В. Стуса, “захований у собі самосмисл, котрий просто неможливо добути розумом”, якийсь тонкий чар, що вловлюється тільки душею і котрий від грубого дотику логіки одразу ж руйнується. Цю поезію треба просто пити, як п’ють вино, як квітка співає росу, а бджола – нектар” [2, с. 5]. Таку поезію безнадійно розкладати на частинки. Ключ до її творення, очевидно, можна й відшукати, але повністю технологія написання таких текстів ніколи не буде пізнана. Тому що цього не знають навіть самі поети. Творці такої поезії – це медіуми. Написане ними – це осяяння небес, код входження в космос, де Слово – Бог [2, с. 5].

У цьому переконує хоча б те, що він співає тоді, коли співається, береться за перо тільки тоді, коли через товщу днів пробивається та довгождана мить, що дарує слово. Він ніколи не квапиться, не провокує натхнення, не ганяється за кількістю. Вагота слів для нього – понад усе. На терези вічності він кладе не кількість, а біль, що не має критеріїв виміру. І виграє. За три десятиліття творчої діяльності ним написано не більше півтори сотні віршів (річна норма поета-ремісника). Зате яких віршів! [2, с. 6].

На сьогодні, М. Левицький – автор десяти поетичних збірок та перекладів. Окрім тих, що ми уже називали – це “Сніг горів од снігурів” [16], “Великдень...” [17], “Я завжди був закоханий в дерева: Поезії” [18], “Вівторок: Поезії” [19], “Де ростем, там мусимо цвісти: Поезії” [20], “Відгомонила золота діброва. Переклади з С. Єсеніна” [21].

Очевидним є, що ні сьогодні, ні тим більше учора в жодну з існуючих літературних “обойм” він не потрапив. І потрапити не міг. Але не тому, що за тоталітарного режиму в ньому вбачали, образно кажучи, “динамітчика”. Зовсім ні! В поезії М. Левицького не було відчутного інакомислення (окрім, можливо, зухвало-самійленківського “На франца я купив кашне” (Монолог невдоволеного галичанина)) [8, с. 54], і вже той факт, що він видавав книжки у 70-ті та 80-ті роки, свідчить, що поет вписувався (важко чи легко – це інше питання) у вутле річище офіційної літератури. В “обойму” він не міг потрапити тому, що був тихим поетом, нічого ідеологічного не утверджував, ні до чого не закликав і найчастіше “блював безлюдними манівцями”. Майже з тих же міркувань він не потрапляє у “новітні обойми”, бо ж знову нікуди й нікого не закликає, не оспівує сорочку-вишиванку і не клянеться в любові неньці-Україні.

Поезія М. Левицького ошляхетнює душу, здається, що той, хто залюблений в неї, не здатний на щось нище, облудне чи відворотне. Водночас, він – поет вибагливий. Тільки заради музикальності вірша він може вжити усталений епітет чи апробовану іншими метафору. Але така необхідність виникає в нього надзвичайно рідко. М. Левицький міг би повторити услід за В. Іллею: “Я про поезію, як про самотність, знаю все”, – бо натщесерце любить цю землю, бо цвіте там, де росте, сповідуючи істину, що немає периферійних поетів, є лише периферійна творчість, бо любов його тиха – для світу навіки. Так, він – тихий поет і

любить усе притишене та замислене, несуетне і самозаглиблене: тихий ліс, мовчазні плеса, ледь чутну з мамою розмову... [2, с. 5].

Головне в творчості М. Левицького – яса поетичного слова, німб святості над віршем. Вони заворожують і змушують забувати все незначне і другорядне.

* * *

Сьогодні вперше я побачив,
Сьогодні вперше я відчув,
Що сніг (хай він мені пробачить)
Таки молодший брат дощу... [8, с. 73].

* * *

Квітували айстри при вікні,
Сперечались з ними хризантеми.
І подумав я: чому б мені
Не торкнутись вічної проблеми –
Про життя, що поспіхом біжить,
Про любов, яку не наздогнати.
Але вмію я спинити мить,
Що мене не хоче упізнати.
В час, коли тремтить сумна зоря,
В час, коли нема, здається, втіхи,
Випурхну собі під вечір'я,
Наче ластів'ятонька з-під стріхи... [8, с. 46].

Михайло Левицький – належить до митців, для яких природа стала невичерпним джерелом натхнення. Живописність – одна з основ не лише його лірики, а й малярства, без якої неможливо сьогодні уявити ні творчості поета загалом, ні коло його уподобань і смаків. Художні полотна “Старий ставок” (1989 р.), “Вечоріє” (1989 р.), “Волинь” (1988 р.), “Зимова ідилія” (1996 р.), “Бродить серпень горами” (1987 р.), “Золоте надвечір'я” (1990 р.), “Засніжило” (1985 р.), “Над Збручем” (1986 р.) та ін. – кожне по-своєму – унікальне в плані тонкості відчуття краси природи, кращий приклад романтичного пейзажу, який можна передати лише за допомогою акварелі (техніка, з якою виключно працює автор).

Любов до природи, постійне повернення до її первозданної краси, втеча у її обійми від сірої нудьги “кам'яного міста” аж ніяк не свідчать про звуження тематичного діапазону творчості художника, скоріше, навпаки, адже світ природи неосяжний та безмежний, і тільки у злитті з ним людина може відчутти себе вільною і щасливою. Мабуть, такі думки роїлися в М. Левицького, коли він писав картини “Травневе буяння” (1986 р.) з доволі незвично сміливою для нього кольоровою гамою, “Гайок біля ставка” (1988 р.), “Ранкові Карпати” (1987 р.).

Світ природи дарував художнику незліченні радощі, музику дерев і трав, симфонію барв, завжди мінливу красу пейзажів. Тільки у хвилини найвищого пізнання природи могли народитися художні твори “Старе дерево” (2001 р.), “Остання осінь” (1987 р.), “У чеканні весни” (1990 р.), “Село під горою” (1987 р.) тощо.

Як кажуть, від того, що любиш і що ненавидиш, і народжується бажання малювати. Мабуть, це спонукало художника під час написання таких картин, як “Весняна повінь” (1962 р.), “Повінь відступила” (1997 р.), у яких і лірично, і сумно митець ставить проблему контакту людини з природою, вносить якусь приховану драматичність, особливо у роботах “У схололих ярах” (1988 р.), “Чорного моря прибій” (1977 р.).

Роздумуючи над життям своїх батьків, тримаючи в пам'яті спогади з дитинства, митець зображує в особливо світлій і прозорій кольоровій гамі “Батьків сад” (1985 р.), якийсь скритий сум проглядає крізь твір “Закутина у рідному селі” (1975 р.).

Тонко відчуваючи природу, М. Левицький не може не милуватися красою рідної землі. У його роботах виразно прослідковується музично-поетичний дар. Відтак, дивлячись на

художні полотна М. Левицького, можна впевнено стверджувати, що вони є суттєвим внеском у розвиток сучасного українського живопису в техніці акварелі. Зазначимо, що художник – автор п'яти персональних виставок, переважно у Тернополі, неодноразово репрезентувався у групових. З 1996 р. – член Спілки художників України [1, с. 198].

Сказане нами про поетичну й малярську творчість М. Левицького чи не найкраще доповнять слова самого майстра в одному з інтерв'ю в тернопільській пресі. На запитання: хто ваші кумири в мистецтві? – пан Михайло відповів: – “я вважаю, що мистецтво творить Бог. Митець без Бога не може існувати. Я не буду згадувати про класиків, бо жива людина повинна говорити про тих, хто ще живий. Сказати, що мої кумири Тарас Шевченко і Леонардо да Вінчі, було б нечесно. У літературі поважаю Ліну Костенко і Миколу Вінграновського. У малярстві я себе настільки люблю, що кумирів не маю” [13, с. 29].

Неповторна поетика М. Левицького – ось його головний і безцінний внесок у розвиток національного відродження, і більшого від поета вимагати не слід.

* * *

Зелена закутина. Півнячий хор.
Сміється квасоля. Мовчить подорожник.
І рівно о сьомій крізь плетиво штор
Я бачу: на пагорб приходить художник.

Відтак над мольбертом чаклує, як Бог,
І серцем, з дитинства таки не порожнім.
Одвічний красі оцій сплачує борг.
На те він художник. На те він художник.

Над пасмом туману вознісся Собор.
Застигла історія в рисочці кожній.
Історія – правда. Її не спотвор.
Якщо ти Художник! Якщо ти Художник! [8, с. 49].

Список використаних джерел

1. Зозуляк Є. Дві зорі творчості: перо і пензель. Слово про автора книжки / Є. Зозуляк // Левицький М. З останньої пелюстки літа... Вибрані поезії. Літературно-художнє видання. – Тернопіль : Джура, 2004. – С. 198. 2. Сорока П. Де ростем, там мусимо цвісти / П. Сорока // Левицький М. З останньої пелюстки літа... Вибрані поезії. Літературно-художнє видання. – Тернопіль : Джура, 2004. – С. 5–6. 3. Сорока П. Секрет вічності, або Ліра і терни. (Десять етюдів про Бориса Демківа) / П. Сорока. – Тернопіль : Джура, 2002. – 100 с. 4. Левицький М. Мамині перепілки : Поезії / М. Левицький. – Львів : Каменяр, 1979. – 63 с. 5. *Спогади* Михайла Левицького (1948 р. н.) / (записала І. Федорів. 24 лютого 2010 р.). 6. *Петрук-Попик Г. М.* Аура слова й борні (1984–1991). Сьома книга акросеміології життя. Очима і серцем / Г. М. Петрук-Попик. – Тернопіль : Економічна думка, 2002. – 743 с. 7. Левицький М. Ранок: Поезії. Переклад з Миколи Рубцова / М. Левицький. – Київ : Веселка, 1986. – 14 с. 8. Левицький М. З останньої пелюстки літа... Вибрані поезії. Літературно-художнє видання / М. Левицький. – Тернопіль : Джура, 2004. – 204 с., іл. 9. Левицький М. Світ околиць : Поезії / М. Левицький. – Львів : Каменяр, 1986. – 46 с. 10. Колінець В. Україна постала з Народного Руху / В. Колінець. – Тернопіль, 2009. – 16 с. 11. Квасновський В. “Пробудження”. Публіцистичний нарис. Частина 1. / В. Квасновський. – Тернопіль : Терно-граф, 2005. – 256 с. 12. *XX років Народному Руху України за перебудову (1989–2009 рр.)*. – Тернопіль, 2009. – 8 с. 13. *Тютюнник І.* “Бігме, то роблять москалі” / І. Тютюнник // Аргумент-газета. – 8 травня 2003. – С. 29. 14. *Три дні вересня вісімдесят дев'ятого*. Матеріали Установчого з'їзду Народного руху України за перебудову / [упоряд: Є. Жеребецький. Вид. 2-ге]. – К. : Вид-во “Українська енциклопедія” імені М. П. Бажана, 2009. – 496 с. : іл. 15. Левицький М. Горять зірничі давньоруських літ / М. Левицький // Сторінки літопису. – Вип. 2. – Тернопіль : ТДП, 1997. – С. 1. 16. Левицький М. Сніг горів од снігурів : Скоромовки та розмальованки для дітей / М. Левицький. – Тернопіль, 1992. – 12 с. 17. Левицький М. Великдень : Розмальованки для дітей / М. Левицький. – Тернопіль, 1993. – 12 с. 18. Левицький М. Я завжди був закоханий в дерева. Поезії / М. Левицький. – Тернопіль, 1993. – 34 с. 19. Левицький М. Вівторок : Поезії / М. Левицький. – Тернопіль : Збруч, 1994. – 32 с. 20. Левицький М. Де ростем, там мусимо цвісти : Поезії / М. Левицький. – Тернопіль : Збруч, 1998. – 95 с. 21. Левицький М. Відгомоніла золота діброва. Переклади з Сергія Єсеніна / М. Левицький. – Тернопіль : Лілея, 1998. – 24 с.

Николай Алексиевец, Ирина Федорив

ЖИЗНЕННЫЙ И ТВОРЧЕСКИЙ ПУТЬ МИХАИЛА ЛЕВИЦКОГО В КОНТЕКСТЕ ВОЗРОЖДЕНИЯ УКРАИНСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ

В статье анализируется общественно-политическая и творческая деятельность известного тернопольского поэта, художника – Михаила Левицкого в контексте украинского национального возрождения (1980-е – 1990-е гг.).

Ключевые слова: Михаил Левицкий, Тернопольщина, общественно-политический деятель, Народный Рух Украины, национальное государство, поэзия, художник.

Mykola Alexiyevets, Iryna Fedoriv

LIFE AND CREATIVE WORK OF MYKHAYLO LEVYTSKYI IN THE CONTEXT THE UKRAINIAN STATEHOOD REVIVAL

In the article social, political and creative activity of the famous Ternopil poet and painter Mykhaylo Levytskyi in the context of Ukrainian national revival (1980s–1990s) is analysed.

Key words: Mykhaylo Levytskyi, Ternopil region, public figure, People's Movement of Ukraine, national state, poetry, painter.